

FOLYÓIRATCIKKEK

100/70

002:681.3

A tudományos és műszaki kiadványok jövője. /The future of scientific and technological publications./ - SMAILES, A.A. = Aslib Proceedings, 22.k. 2.sz. 1970. p.48-54.

A szerző megállapítja, hogy a tudományos tájékoztatás rohamosan fejlődő iparággá vált, de az ideális tájékoztatási munka nem egyenlő a dokumentumok rendelkezésre bocsátásával. A korszerű tájékoztatási rendszernek ki kell térnie mind a publikált, mind a nem-publikált adatokra, információkra: az információt értékelésével együtt, a kérdésnek megfelelően csoportosítva és új gondolatokat ébresztő módon kell hozzáférhetővé tennie, közvetlenül vagy géppel olvastatható formában, de mindig a felhasználó igényeinek megfelelő módon.

Az ideális tájékoztatási rendszer paraméterei:

három alapvető követelmény a relevancia, pontosság és hozzáférhetőség;

minőségileg értékes információt kell nyújtania;

az elkövetkezendő harminc évben még az írott és beszélt szöveg lesz a kommunikáció eszköze;

az új tájékoztatási rendszerek is az írott és beszélt szövegekkel fognak dolgozni;

nem szabad a tájékoztatásnak túl költségesnek lennie;

megmarad a primer és a szekunder irodalom közötti tagoltság;

legjobb lépésként felépíteni a tájékoztatási rendszert: minden lépés után megvárva és figyelemmel kísérve a felhasználók reagálását kell továbbhaladni.

Az információ első értékelése továbbra is a szakmailag képzett kiadók, szerkesztők kezében lesz: az emberi ismereteket és képességeket egyelőre még nem sikerült géppel pótolni.

Tapasztalat szerint a felhasználók igénye: a jól válogatott primer és a jó minőségű szekunder tájékoztatás, lehetőleg egyesítve. Igénylik a megalapozott kritikai áttekintéseket és a releváns primer irodalom összefoglalását, lehetőleg indexelve /de nem igénylik a teljes primer irodalmat, erre nincs szükségük/.

Az információs igények az utóbbi időkben /a tudomány és a technika fejlődési trendjének megfelelően/ eltolódást mutatnak a tiszta tudományoktól a multidiszciplináris szakterületek felé.

Az információfeldolgozás is ilyen terület. A jelentős szervezeti ujitások bevezetése mellett igen erősen fejlődik a feldolgozás technológiája. A tendencia az alábbi irányokba mutat:

csökken a computerekben az információ hozzáférési ideje;

növekszik a tárolási kapacitás;

az integrált áramkörök bevezetésével csökkennek a computer-költségek;

a sornyomatók használata relatív csökkenő tendenciát mutat, növekszik az elektrosztatikus készülékek és a katódsugárcsőves display alkalmazása;

technikai fejlődést hoz a faksimile távolsági adatátvitel bevezetése;

megnő az optikai jelolvasás szerepe.

Ennek ellenére a nyomtatott folyóiratok jelentősége megmarad még talán 1985 után is, főleg a kisebb erőforrásokkal rendelkező országokban; az idő azonban nem a kiadóhivataloknak dolgozik. A tájékoztatási rendszerekben dolgozó tárgyköri szakemberek, magasfokú szakmai képzettséggel rendelkező szerkesztők szerepe és jelentősége emelkedő tendenciát mutat.

A tájékoztatás fejlődése a következő lépéseken keresztül valósul meg:

1975-re a kereskedelemben - igaz, hogy drágán - általánosan hozzáférhető lesz az on-line információ tároló és -kereső rendszer /hardware/;

1980-90 között ezek már természetes nyelven is alkalmazhatók lesznek, lehetővé válik a gépi fordítás;

1980-ra kifejlődnek az optikai jelolvasó és -tároló rendszerek;

megszületnek a copyright törvények és egyezmények a gépi feldolgozás vonatkozásában is;

1990-re a nemzeti adat- és információbankok kifejlődnek, lehetővé válik egyesítésük nemzetközi rendszerre;

majd kifejlődnek az ember-gép párbeszédet folytatni képes rendszerek is.

/Schiff E./

101/70

002.001.6

Haladás a dokumentáció terén. /Progress in documentation./
- FAIRTHORNE, R.A. = Journal of Documentation, 25.k. 4.sz. 1969.dec.
p.319-343.

Az empirikus hiperbolikus eloszlásoknak a tájékoztatástudomány elméletében és gyakorlatában van alkalmazási lehetősége az elektronikus adatfeldolgozók számára készülő kódok és mesterséges nyelvű szótárak összeállításánál és az információkeresésnél, amikor segítségükkel előzetes becsléseket tudunk adni önmagunk és a tájékoztatás igényelője számára a rendszertől várható tájékoztatási anyag mennyiségére és megoszlására nézve.

A cikk az a priori eloszlások hiperbolikus típusainak alkalmazását tárgyalja a fenti un. könyvtári méréstani /bibliometrics/ célokra. A "bibliometrics" szó alkotója Alan PRITEHARD, aki a jelen cikk 62 tételből álló bibliográfiájának is összeállítója. A bibliográfiában felsorolt művek alapján a szerző nemcsak a Bradford - Zipf - Mandelbrot-féle eloszlási törvényszerűségeket mutatja be, hanem a bibliográfiában szereplő közleményekben leírt egyéb, más szerzőktől származó, többé vagy kevésbé eltérő módszereket is, egymás után következő sorrendben, rövid tömörséggel ismerteti.

A téma iránt érdeklődő olvasó a bibliográfiával együtt jól használható áttekintést kap a matematikai statisztika tájékoztatástudományi alkalmazásának jelenlegi helyzetéről.

/Moravek L./

102/70

002.513.5:378.4

A kutatás és oktatás összekapcsolása. /Linking research and teaching./ - SARACEVIC, T. = American Documentation, 19.k. 4.sz. 1968.okt. p.398-403.

Információkereső rendszerek vizsgálatával és értékelésével foglalkozó tudományos kutatómunka alapján és vele kapcsolatban a Case Western Reserve University School of Library Science /Case Western Reserve Egyetem Könyvtártudományi Tanszék/ az oktatás igen hatékony módszerét dolgozta ki.

Az oktatómunka célja az volt, hogy a hallgatók a kutatásban részt vegyenek, a kutatással egyidőben szerezzenek tudomást az ott elért eredményekről, és véleményükkel, tapasztalataikkal a kutatást elősegítsék.

A kutatómunka sajtósági céljai, feladatai:

1. információkereső rendszerek lényeges elemeinek definiálása és a rendszer modelljének kialakítása,

2. a rendszer teljesítőképességét meghatározó tényezőkről számszerű információ megszerzése egy kísérletsorozat módszerének kidolgozásával,

3. a rendszer teljesítőképességét befolyásoló változók meghatározása,

4. a módszer alkalmazása néhány, korlátozott számú változó esetére.

A kutatás a következő területeket ölelte fel:

információkereső rendszerek elmélete és tervezése,
gyakorlati kísérletek,
ellenőrzés,
elemzés és értékelés.

Az említett tanszéken a fentieket figyelembe vevő tanfolyam indult, amely feltételezett bizonyos előtanulmányokat és könyvtári alapismereteket.

A tanfolyam célja az információkereső rendszerek elemeinek analízisa, a rendszerek hatékonyságának összehasonlítása, az elméleti alapok gyakorlati felhasználása, valamint korlátozott számú hallgatónak kutatási lehetőség biztosítása.

A tanfolyam alapvető módszere a gyakorlati munkával egybekötött laboratóriumi oktatás. Vizsgák, kötelező beszámolók nincsenek. A hallgatók esetenként a csoport többi tagjának tartanak előadásokat, a tanfolyam végén pedig publikálni kell egy, a gyakorlati tapasztalatokkal összefüggő cikket.

A cikk a továbbiakban részletesen ismerteti a hallgatók konkrét munkáját és ellenőrzésük különböző módjait.

/Jankó G./

103/70

002.63:338.4/73/

A felhasználóra orientált tájékoztatási rendszerek. /User-oriented information systems./ - SWANSON, R.W. = American Documentation, 20.k. 3.sz. 1969.jul. p.279-280.

Az elmúlt tizenöt évben a kormányzati szervek, különböző - erre a célra alakított - intézetek, vállalatok, valamint iparvállalatok, ágazatok igen nagy feladatot vállaltak magukra a szakirodalom egyre növekvő áradatának kézbe tartása, a módszerek kidolgozása és a megfelelő technikai segédeszközök felkutatása, kifejlesztése és alkalmazása érdekében. Az idők során azonban - a feladat igen nagy volumene miatt - éppen a legfontosabb tényező, a felhasználó érdekeinek a figyelembevétele sikkadt el. Ezt felismerve az utóbbi időben az OSTIS /Office of State Technical Services = Állami Műszaki Szolgáltatások Hivatala/ sok, a felhasználók viselkedésének a tanulmányozására irányuló kutatást támogatott.

Kimutatták, hogy semmi sem helyettesítheti a tájékoztatási intézmény szakemberének és a felhasználónak a közvetlen kapcsolatát; a

felhasználó csak bizonyos "habozási periódus" - esetleg több hónap - eltelte után kéri a részére felajánlott segítséget; a felhasználóval az adott szakmai profilt jól ismerő tájékoztatói szakembernek kell foglalkoznia; a felhasználó - még az erősen elméleti tudományokra támaszkodó iparban is - nemcsak tudományos, hanem vezetési, pénzügyi, gazdasági és jogi információkat is igényel; az információt az "esetnek" megfelelő feldolgozásban kéri, de még ilyenkor is szüksége van a tájékoztatói, tárgyköri szakemberek és tanácsadók segítségére az információk felhasználásához.

A fenti módon megfogalmazott feltételek mellett az igények kielégítésére a szerző az alábbiakban leírt szervezetet találja a legalkalmasabbnak. Ez a szervezet ténylegesen is működik /IES = Industrial Extension Service = Ipari fejlesztési szolgáltatás/.

Az IES működési területét öt nagy részre bontotta, mindegyik élén a szakma egy szakértőjével, akinek legalább 10 éves aktív, ipari gyakorlata van. Az általuk vezetett 23 belső munkatárs közül nyolc felsőfoku műszaki /mérnöki/ képzettséggel és gyakorlattal rendelkezik. Ugyanakkor sok egyetemi oktatót is alkalmaznak rendszeresen félállásban, vagy csak az egyes témák kidolgozására.

Forrásjegyzéket állítottak össze a szakterület szakembereiről, szolgáltatásairól, kutatólaboratóriumairól, anyagforrásairól, gyűjtik az oktatófilmeket, kölcsönkönyvtárat üzemeltetnek. A felhasználó kéréseire történő közvetlen válaszadás mellett másodlagos dokumentációs kiadványi tevékenységet folytatnak. Az IES által gyűjtött dokumentumokról másolatot szolgáltatnak. Rövid, összefoglaló jellegű, szakmai tárgyú tanfolyamokat is tartanak.

A különböző tájékoztatói rendszerek hatékonyságának mérésénél - a lefolytatott vizsgálatok tanulsága szerint - igen gyakori hiba az, hogy az egyik vagy másik tényezőt indokolatlanul kiemelik. A felhasználó szempontjából vizsgálva a kérdést azonban az alábbi tényezőket egyforma súllyal kell figyelembe venni:

mennyire felel meg a tájékoztatói rendszer által felölelt szakterület a felhasználó igényeinek;

a rendszer által kiszolgálni kívánt felhasználói csoportok /a címzettek/ igényei mennyire pontosan fogalmazhatók meg és mennyire egységesek;

a válaszadás mennyire releváns - azaz mennyire használható fel - és mennyire teljes;

fontos tényező a sebesség és

a tájékoztatói rendszer termékeinek /a válaszadás különböző megjelenési formáinak/ a szakmai minősége is.

A tájékoztatói rendszerben dolgozó szakembernek - ha a rendszer valóban törekszik a fenti igények kielégítésére - széles látókörűnek kell lennie, ismereteinek ki kell terjednie a szakmai speciális ismeretektől kezdve a társadalomtudományi ismeretekig, ismernie

kell a felhasználó szakmai nyelvét, nemcsak formálisan, hanem jelentésében is, képesnek kell lennie a felhasználó célkitűzéseinek és szakmai színvonalának a megértésére és az ezzel való azonosulásra is.

Az elvégzett kutatások egy területen nem vezettek eredményre. Annak ellenére, hogy a tájékoztatás hasznosságát igen sok tényező - a kutatások párhuzamosságának elkerülése, az igényekhez igazodó gyártmány- és gyártásfejlesztés, a döntések megalapozottabb jellege stb. - igazolja, nem sikerült olyan mutatót találni, amellyel a tájékoztatási intézetek, szolgáltatások gazdasági hatékonysága egyértelműen és számszerűen is kimutatható lenne.

/Schiff E./

104/70

016:025:65.011.56

Bibliográfia a könyvtár-automatizálásról. /Bibliography of Library Automation. ERIC/CLIS Bibliography. Series Number 2./ - MASON, C. = ALA Bulletin, 67.k. 8.sz. 1969.szept. p.1117-1136.

Sok tudományosan képzett szakembert foglalkoztat szerte a világon a könyvtárak, tájékoztatási rendszerek, az információtárolás és -keresés automatizálása, gépesítése. A tájékoztatás korszerűsítése és így a világszerte keletkezett tudományos, műszaki és gazdasági információk hatékony felhasználása - e kérdések gazdaságos, ésszerű megoldási lehetőségeinek megtalálásától, kidolgozásától és kihasználásától függ.

A kérdés szakirodalma jelentős. Az ALA Bulletin 1967. júniusában /p. 674 - 694/ már közölt egy bibliográfiai összeállítást, ennek kiegészítése jelent meg ugyanezen folyóirat 1969. szeptemberi számában /p. 1117-1136/. A 393 szakirodalmi hivatkozást tartalmazó kiegészítést, amely tulajdonképpen az első bibliográfiát aktualizálja, Charlene MASON állította össze.

A kiegészítés folyóiratokban megjelent közlemények, vállalati irodalom, kutatási jelentések és más - angol nyelvű és nagyrésztben 1967 és 1968 folyamán kiadott - szakirodalmi dokumentumok adatait tartalmazza.

Elsősorban a hagyományos könyvtári műveletek automatizálásának a szakirodalmával foglalkozik, de néhány jelentősebb dokumentumra hivatkozik a könyvtári hálózatok, faksimile távolsági átadása témaköréből is. A nem folyóiratokban megjelent anyagokra vonatkozóan közli azt is, hogy ezeket hol lehet beszerezni. Az összeállítás nem hivatkozza az információkeresési, automatizált indexelési és a témafigyelés automatizálására vonatkozó szakirodalmat.

A bibliográfia szakmai beosztása a következő:

bibliográfiák;

általános és vegyes anyag;

általános /prognózis/;

általános /Library of Congress = Kongresszusi Könyvtár/;

beszerzés:

katalogizálás /általános és vegyes irodalom/;

katalogizálás /a címfelvételi adatok/;

katalogizálás /a bibliográfiai adatok rögzítése/;

katalogizálás /kötetkatalógusok, bibliográfiák és jegyzékek/;

katalogizálás /a gépesített adagyűjtemények/;

katalogizálás /a MARC tervezet/;

kölcsönzés//forgalom/;

a teljes rendszer;

periodikumok;

nem könyv-jellegű dokumentumok;

archívumok;

iskolai könyvtárak;

centralizált feldolgozás;

faksimile távolsági átadása;

könyvtári hálózat;

rendszerelemzés.

Az első olvasásra - a témával való ismerkedésre - ajánlott címeket a szerző csillaggal jelölte meg.

/Schiff E./

105/70

016:378.245.2:778.14.072

Európai disszertációk mikrofilmezése és bibliográfiai feltárása. /Microfilming and bibliographical control of European dissertations./ - OTTERVIK, G. - HALLBERG, P. = Libri, 19.k. 2.sz. 1969. p.138-141.

A sokat emlegetett információrobbanás egyik jele az egyetemi doktori disszertációk számának emelkedése az egész világon. Az egyetemi könyvtárakra nagy raktározási terheket ró ez az anyag, ezért igyekeznek megszabadulni tőle, amilyen gyorsan csak lehet. A disz-

szertációk kétségtelenül fontos tudományos anyagot jelentenek, de színvonaluk és külső formájuk országonként különböző. Egyes országokban kötelező a disszertációk kinyomtatása, másokban - pl. az USA-ban, Angliában /s Magyarországon is/ - csak néhány gépirásos példányban készülnek. Mivel a kinyomtatás elhagyása válik gyakoribbá, a könyvtárak bibliográfiai feltárási és disszertáció-beszerzési problémái növekednek. Az USA-ban szerencsésen oldották meg ezt a kérdést a Xerox leányvállalata, a University Microfilms /Ann Arbor/ kiadóvállalat útján, együttműködve az American Association of Research Libraries-szel /Amerikai Tudományos Könyvtárak Szövetsége/. A University Microfilms az amerikai disszertációk feltárást és szolgáltatást az alábbiakban végzi:

- a/ a Dissertation Abstracts-ben közlésezi a disszertációk 600 szót meg nem haladó, a szerzők által írott kivonatát;
- b/ a bibliográfiában ismertetett disszertációk teljes szövegéről mikrofilmet vagy xerox másolatot szolgáltat a megrendelőknek;
- c/ DATRIX /Direct Access to Reference Information, a Xerox service = xerox közvetlen hozzáférés referenz információhoz/ computeres gyorskereső rendszer segítségével a raktáron tartott disszertációkból válogatni lehet.

A disszertációk másolatai sohasem fogynak ki, mert a kiadó birtokában lévő negatívról a megrendelt példányokat mindig elő tudják állítani. A szerzők kívánságára a vállalat külön díjért szerzői jogi védelem alá helyezi a disszertációkat. Nincs akadálya annak, hogy a szerzők műveiket ezenkívül más formában is publikálják.

Az utóbbi években Európában is felmerült egy hasonló szolgálat létesítésének a gondolata. 1969-ben több nyugat-európai ország könyvtárosai tanácskoztak erről a kérdéstről L.J. VAN DER WOLK elnökletével, s egy tanácsadó bizottságot alakítottak a hivatalos - európai disszertációk terjesztésével foglalkozó - tanács előkészítése érdekében. Ez a kérdés nemcsak a könyvtárosokat érinti; sok országban csak a doktori disszertációk benyújtása rendszerének megváltoztatása, egyetemi és kormányhatóságok közreműködése útján lehet megoldást találni. A University Microfilms és az európai képviselők tárgyalásai során azt a megoldást látták célravezetőnek, ha nem hoznak létre külön európai disszertáció mikrofilmezési programot, hanem együttműködnek az amerikai vállalattal az európai disszertációk feldolgozása és terjesztése terén. A University Microfilms ezért legújabbán szolgáltatásait kiterjesztette az európai disszertációkra is, s bibliográfiájának címét /Dissertations Abstracts/ megváltoztatta Dissertations Abstracts International-ra. Az európai disszertációkat - az angliaiak kivételével - Delftben veszik mikrofilmre. Az összes európai és amerikai disszertáció egy negatív mikromásolatát elhelyezik Londonban a University Microfilms angliai irodájában. Ott lehet azokról mikrofilmet, mikrofilmlapot vagy xerox másolatot rendelni. A DATRIX computer-szalagok egy sorozatát is használatba adják ugyanott. A disszertációk mikrofilmezésének, s az angol nyelvű kivonat publikálásának díja Európában az amerikai díjhoz hasonlóan 20 dollár.

Ez a disszertáció program az egyetemi hallgatók, a tudományos kutatók és a könyvtárak számára egyaránt hasznos. Erősen specializált kutatási anyagot tár fel és tesz gyorsan hozzáférhetővé. A könyv-

tárak raktári férőhelyet takaríthatnak meg az eredetiben beszerzett disszertációk mennyiségének csökkentésével.

/Tőkés L./

106/70

016.002.2:681.3

AZ IDŐSZAKOS SZAKBIBLIOGRÁFIA FELDOLGOZÁSA GIPSY RENDSZERREL.
/Zpracování periodické speciální bibliografie systémem GIPSY./
- ULBRICHOVA, M. - BUKOVSKÝ, J. = Technická knihovna, 13.k. 1.sz.
1969. p.13-25.

A számítástechnika könyvtári alkalmazása egyre általánosabb nemzetközi törekvéssé válik. W. SCOTT és del BIGGIO új rendszert dolgoztak ki az IBM 1401 computerre. A GIPSY /Generalized Information Processing System = általános információfeldolgozási rendszer/ alkalmazható a Csehszlovákiában működő IBM 1410 computerre is. A különböző adatokat /szerző, cím, alcím, a cím fordítása, kiadás helye, éve, kiadó, terjedelem, sorozat, bibliográfiai megjegyzés, deskriptorok, kivonatok/ az un. B-kóddal látják el, s ennek alapján önálló jegyzéket lehet összeállítani. /Pl. szerzői jegyzék, címjegyzék, kiadói jegyzék stb./ Előnye az, hogy az egyes adatok hosszúsága nincs korlátozva, kivéve a kereső programokhoz szolgáló deskriptorokat, amelyek maximális hosszúsága 23 pozíció lehet. A rendszer előnyeit bizonyítja az a lehetőség is, hogy ugyanazon betáplált adatokból bibliográfiákat és katalógusokat lehet összeállítani szabadlappos formában a megkívánt szempontok szerint osztályozva, továbbá KWIC- és KWOC-jegyzékekkel együtt.

A Státni technická knihovná /Állami Műszaki Könyvtár/ 1962-től ad ki a könyvtárügy területére vonatkozó periodikus bibliográfiát, mintegy 80 szakfolyóirat anyagából. A bibliográfia hatékonysága korlátozott volt, mivel nem dolgozták ki hozzá azokat az indexeket, amelyek lehetővé tették volna a bibliográfia hatékony kihasználását. A számítástechnika alkalmazása lehetővé tette, hogy a bibliográfia állandó tájékoztatási eszköz legyen. A GIPSY rendszerrel kapcsolatban végzett kísérleti munkákkal az alábbi célokra törekedtek:

1. ellenőrizni a rendszer lehetőségeit a legkülönbözőbb primer, szekunder és terciér információforrások részletes leírásához és megoldani az adatbevitel modelljét ezek feldolgozásához;

2. elérni egy általános információs jellegű, nem annotált bibliográfia hatékony alkalmazhatóságát, kiegészítve a bibliográfiát különböző jegyzékekkel;

3. megoldani a tárgyi jegyzékek előállításának problémáját, figyelembe véve a bibliográfia felhasználóinak szükségleteit és meghatározott időszakokra vonatkozó összesítések kialakítását;

4. megvizsgálni az ily módon feldolgozott bibliográfia alkalmazhatóságát és használhatóságát a felhasználók között.

Ezek alapján alakították ki a végső elrendezéssel kapcsolatos követelményeket is.

Az egyes dokumentum-típusoknál az adatokat elemekre bontották, hogy a kívánt jegyzékek előállításához a megfelelő B-kóddal elláthatók legyenek. Az összes adat elemzése után kidolgozták a B-kódok modell-strukturáját, így 38 különböző típusu elem megadása lehetséges /pl. sorszám, témacsoport, szerző, szerkesztő, alcím, impresszum, nyelv, folyóiratcím, kiadás országa stb./.

Az adatrögzítés pontossága rendkívül fontos, ezért ezt többször ellenőrzik.

Az első kilépő rendszer az ellenőrzés céljaira készített összeállítás: a feljegyzések hiányosságát a gép automatikusan állapítja meg, jelzi, ekkor szűri ki a kettős feljegyzéseket is. A computer ezután az egy-egy dokumentumra vonatkozó adatokat témacsoportok szerint osztályozza, ezen belül szerzői betűrendben rendezi és átszámozza. Így jön létre az alap-összeállítás, 24 témacsoportban. A többi jegyzék előállítása és az információkeresés ennek felhasználásával történik.

A GIPSY-rendszer bevezetését négy hónapig tartó hosszas előkészítő munka előzte meg. Ezt egy kísérleti szakasz követte, melynek befejeztével a szerint szerint a GIPSY-program segítségével előállított Bibliográfiai Szemle átfutási ideje a jelenlegi hat hónapról három hónapra csökken.

A gépi- és a hagyományos feldolgozás egybevetése során kimutatták, hogy noha a gépi feldolgozás munkaigényesebb, általában egy-egy dokumentum felvételénél 40,5 perc időmegtakarítást érnek el. A felhasználók igényeit vizsgálva kiderült, hogy legnagyobb érdeklődés a tárgyi jegyzékek és az évente megjelenő összesítő jegyzékek iránt mutatkozik.

/Szabó Z./

107/70

021.13/430.1/

A Deutsche Forschungsgemeinschaft új tervei a könyvtárügy fejlesztése érdekében. /Neue Vorhaben der Deutschen Forschungsgemeinschaft zur Förderung des Bibliothekswesens./ = OERTEL, D. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 16.k. 5/6.sz. 1969. p.365-373.

A cikk szerzője összefoglaló tájékoztatást nyújt a nyugat-német könyvtárügynek az utóbbi tíz évben elért eredményeiről, különösen azonban azokról a tervekről, amelyeknek személyi és anyagi feltételei - éppen a DFG /Deutsche Forschungsgemeinschaft = Német Kutatói Munkaközösség/ révén - csak most értek be. 1964-ben 3 millió DM állt a könyvtárügyi fejlesztés rendelkezésére. Ez az összeg ma 4,8 millióra emelkedett, tehát évente mintegy 10%-kal nőtt. Minthogy azonban a DFG költségvetése évi 200 millió DM, még a megemelt összeg is csekélynek tűnik, különösen, ha a megnövekedett feladatokhoz és tervekhez viszonyítják.

A költségkeretek határain belül a könyvtárak elsősorban a kuta-

tások érdekében kifejtendő tevékenységüket növelik. Ebben a tevékenységben külön hely illeti meg az egyetemi könyvtárakat. Ezek ügyében memorandum készült, amely a kutatási programban vezető helyet betöltő folyóiratok jegyzékének elkészítését szorgalmazza. Ehhez segítségül szolgál a Modell-Liste deutschsprachiger Zeitschriften für Landes- und Stadtbibliotheken c. megjelent kiadvány.

Az új tervek egyik legjelentősebbike a kölni Zentralbibliothek der Medizin /Központi Orvosi Könyvtár/ létrehozása, amely az észak-rajna-vesztfáliai tartomány és az Universität Köln /Kölni Egyetem/ együttműködésével alakul meg, mintegy 500 000 DM költséggel. Ugyanígy kívánnak Hamburgban tenger-hidrográfiai, Berlinben társadalomtudományi, s egy előre meg nem határozott városban kriminológiai központi könyvtárat létesíteni.

További feladat, hogy olyan központi szolgáltató intézményeket hozzanak létre, amelyekben a különböző szakterületek kutatásairól napra készen nyerhessenek tájékozódást a szakemberek. Például az atomenergiái, légiközelekedési és űrhajózási tájékoztatási központokat említi a cikkíró.

A kutatók segítségét célozzák azok a kísérletek, melyek a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés meggyorsítása ügyében folynak. Ezt nagyarányú felmérés előzi meg, melynek során a teljesítetlen kérések statisztikázásából kívánnak levonni következtetéseket.

Kiemelt tervként mutatkozik a külföldi folyóiratok és sorozatok gyűjteményes mutatójának megjelentetése. Az elmúlt időszakban ez a munka is haladt előre: befejeződött a szovjet periodikumok összeállítása, nyomdai előkészítés alatt áll a német folyóiratok lelőhelyjegyzéke és a művészeti folyóiratok gyűjteményes mutatójának munkálatai is jó ütemben folynak.

A könyvtárközi kölcsönzés gépesítése nagy anyagi áldozatot követel. Elsősorban az egyes könyvtárak technikai ellátottságát kell növelni. Itt különösen a xerox-készülékek elterjedése ígér sikert, de foglalkoznak az ún. bibliobuszok számának emelésével is.

A DFG finanszírozta a göttingeni folyóirat-katalógus gépi elkészítését is: ez ösztönöz lehet más könyvtárak számára. Ugyanígy remény van arra, hogy az aacheni gépesített kölcsönzési kísérlet is követőkre talál.

Szerepel a tervekben a központi katalógizálás kérdése is.

Végezetül arról a tervről számol be a cikkíró, amelynek nemcsak tudományos, hanem politikai jelentősége is van: kiadják az 1933-1945 közötti német emigráció dokumentumait.

/Végh F./

108/70

021.63/.64

A szakkönyvtárak kölcsönös kapcsolatai. /Interrelations among special libraries./ - BUDINGTON, W.S. = The Library Quarterly, 39.k. 1.sz. 1969.jan. p.64-77.

A cikk, amely egy konferencián elhangzott előadás, a könyvtári hálózatokkal, a könyvtárak együttműködésének céljaival, követelményeivel és a hibák okaival foglalkozik. A könyvtári szolgáltatások közé sorolja a tájékoztatási tevékenységet is.

A hálózatot az különbözteti meg az együttműködéstől, hogy az elsők az esetében könyvtárak rendszerében gondolkodunk, a rendszert és a rendszer eljárásait elemezzük. A könyvtári rendszerek elvéhez szorosan hozzátartozik a gépesítés kérdése is. A felhasználó csak a végső tájékoztatást kapja meg, azonban az rendszeresebben, tervszerűbben, átfogóbban, gyorsabban jön létre és kielégítőbb lesz.

Egy könyvtári hálózat tervezésénél a könyvtári tevékenység minden egyes elemét meg kell vizsgálni.

A cikk figyelmét főleg az ipari és magán kutató-szektor szakkönyvtáira összpontosítja, a közművelődési és főiskolai könyvtárak szak-részlegeit csak annyiban veszi figyelembe, amennyiben ezek az előbbi csoporttal kapcsolatban vannak.

Külön csoportot képeznek az orvosi könyvtárak. Több konkrét példát sorol fel arra, hogy a kölcsönösen együttműködő könyvtárak kiküszöbölték a kettős beszerzéseket, a működési eljárásokat és a személyzeti elveket összehangolták, gyors könyvtárközi kölcsönzési rendszert hívtak életre, egységes sorozat-jegyzéket és könyvalakban megjelenő katalógust adnak ki. Szelektív jegyzékben tájékoztatják a tudósokat és mérnököket, hogy mikrofilm központjukban mi áll rendelkezésükre.

Az IBM Corporation könyvtári hálózata 45 könyvtárat foglal magában. Központosították a fotokópia készítést. Folyóirat- és sorozat-jegyzékeket jelentetnek meg, és a belső tájékoztatásra is súlyt helyeznek.

A General Motors Corporation több mint husz együttműködő könyvtárat üzemeltet. Központi könyvtára a Research Center Library /Központi Kutatási Könyvtár/, amely 1966-ban hatezer egységet kölcsönzött a hálózaton belül. Szolgáltatásai a többi hálózati könyvtár számára nem ingyenesek. Közös folyóirat-jegyzék biztosítja a jobb kihasználást és megelőzi a kétszeres beszerzéseket. A műszaki könyvtárosok rendszeresen értekezleteket tartanak.

A legszorosabban szervezett könyvtári rendszer a Bell Telephone Laboratories 19 könyvtáré. Az adminisztrációt, az anyagi és személyzeti ügyeket központosították a felesleges erőpocsékolás elkerülése céljából. A könyvtári szolgáltatásokat külön-külön könyvtár nyújtja, de az egész hálózat állománya alapján. A könyvekről központi katalógust vezetnek. Bibliográfiákat szerkesztenek a tagkönyvtárak és a kutatók számára. A Bellmatic c. kiadvány évente 30 000 részletesen indexelt referátumot tartalmaz.

A cikk ezután áttér egyrészt a vállalati könyvtárak és másrészt a közművelődési, egyetemi és kutatóintézeti könyvtárak közötti együttműködésre. Szokásos az, hogy egyetemi könyvtárak vállalati könyvtáraknak anyagi ellenszolgáltatás fejében szolgáltatásokat teljesítenek. Ebben a nembn érdekes társulás az 1963-ban alakult Associated Science Libraries of San Diego /San Diego-i Egyesült Tudományos Könyvtárak/ elnevezésű szervezet is, amelyben 19 könyvtár vesz részt. Ezek közül hét vállalati könyvtár, három egyetemi könyvtár, egy nyilvános könyvtár, három állami iroda és öt kutatási és kulturális szerv. A csoport tevékenységének bázisa: két millió kötet könyv, 350 000 kötet folyóirat stb.

Egy másik ilyen csoportosulás van Houstonban /Texas/, amelynek folyóirat lelőhelyjegyzéke 130 könyvtár 14 000 tételét öleli fel.

A cikk ezután röviden ismerteti a hasonló európai törekvéseket, angol és skandináv példákat hozva fel. Ismerteti a magyar és a szovjet könyvtári szervezetet is, majd e kitérő után ismét amerikai példákat említ röviden. Különös jelentősége van az Atomic Energy Commission /Atomenergia Bizottság/ mintegy 20 könyvtára együttműködésének a szakma különleges jellege következtében. Vácsolja a cikk végül az orvosi könyvtárak együttműködését. Az orvosi könyvtári hálózatok kb. ugyanolyan különböző típusuak Amerikában, mint az ipari szaknyvtári hálózatok.

Említi a könyvtári hálózatok oktató tevékenységét is és végül kiemeli a hálózatok két fő jellemvonását. Az egyik a formaszorúság hiánya. Fontosabb az együttműködő aktivitás, mint a formális kötelek. Jobb, ha a könyvtáros adott esetben tudja, hogy melyik kollégához forduljon, mint az, ha elő van írva számára, hogy hova kell fordulnia. A másik kívánatos jellemvonás az, hogy mindig a cél a fontos, azt kell mindig elsősorban szem előtt tartani. Végül néhány szóval megemlíti azt az esetet is, amikor egy könyvtár számára terhes lehet egy nagyobb egység követelményeihez való alkalmazkodás.

/Moravek L./

109/70

021.64/48/

Könyvtári együttműködés Dániában és a skandináv országokban.

/Bibliothekarische Kooperation in Dänemark und Skandinavien./
- BIRKELUND, P. = Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, 16.k. 5/6.sz. 1969. p.321-330.

Az északi államokban beszédtéma a Skandinávia és az Európai Gazdasági Közösség viszonya, illetve egy skandináv közös piac megteremtésének gondolata. Ami ebből a témakörből a könyvtárakra tartozik, az máris nyilvánvaló: ezen a területen igenis beszélni kell a skandináv közös piacról, ugyanis minden könyvtári munka csakis az együttműködés elvén képzelhető el hatékonynak és ésszerűnek.

Az országhatárokon átívelő könyvtári együttműködés Skandináviában könnyen megvalósítható s nem is igényel különösebben kiépített

szervezetet. Az együttműködés különösen a második világháború óta bontakozott ki ugyan, de már 1914-ben megindult a Nordisk Tidsskrift för bok- och biblioteksväsen, a könyv- és könyvtárügy skandináv folyóirata, s 1926-tól évente megrendezik az Északi Könyvtári Napokat is, amelyen minden könyvtár típusú könyvtárossal résztvehetnek. A legutóbbi értekezleten, melyet a norvégiai Bergenben tartottak, az együttműködés további lehetőségeit vitatták meg.

Az 1948-as koppenhágai könyvtári nap keretében alakult meg az un. Északi Tudományos Könyvtáros Szövetség. Ennek tagjai az öt északi ország tudományos könyvtárainak munkatársai, tehát a nemzeti, az egyetemi és a szakkönyvtárak képviselői. Kétségtelen, hogy ennek a szervezetnek egy olyan grémiummá kell válnia, mely a világon az északi tudományos könyvtárakat képviselheti. A cikkirő a következőkben néhány példát sorol fel azokból a feladatokból, melyeket ez a Szövetség a fennállása óta eltelt 20 év alatt megoldott.

Ezek között elsőként említi az északi kerekasztal-konferenciák évenkénti megrendezését, mert ezek kiváló lehetőséget biztosítanak a szakemberek személyes tapasztalatcseréjére. Megszervezte a Szövetség a kisebb és nagyobb orvosi könyvtárak munkatársainak továbbképzését és újra kiadta az "északi Milkau"-t, ezt az igen jelentős könyvtári kézikönyvet /Nordisk Håndbog i Bibliotekskundskab, I-III. 1957-60./.

A Szövetség soron következő két nagy feladatának tekinti az un. Scandia-terv megoldását, továbbá a skandináv könyvtárakba járó külföldi folyóiratok leíró katalógusának kiadását.

A Scandia-terv keretén belül ki akarják dolgozni a különgyűjtemények kezelésének skandináv módszerét, hogy az ezekkel való könyvtári feldolgozó munkát az északi államokban egységesítsék, s így használatukat megkönnyítsék. Ezen a munkaterületen már történtek kísérletek, de ezeket az elszórt jelenségeket most már koordinálni kell.

A leíró katalógus kiadását az indokolja, hogy a több száz skandináv könyvtárba mintegy 70 000 külföldi folyóirat jár. Természetesen arra is gondolnak, hogy e katalógust mágnesszalagra dolgozzák fel. Itt is történtek már számottevő kezdeményezések: megjelent az un. List Bio-Med, tehát az északi könyvtárak biológiai-orvosi folyóiratainak jegyzéke.

Az északi műszaki-természettudományos kutatás csúcscsoportján /NORDFORSK/ belül külön testületet kell választani a műszaki-természettudományos dokumentációs együttműködés megszervezésére is. Az egyes mágnesszalag szolgáltatásokat más és más skandináv országba kellene telepíteni.

A közeli jövőben megvalósul a tudományos könyvtárak tudományos tanácsainak szorosabb együttműködése is. Ezek a tanácsok az egyes országokban önállóan megalakultak ugyan, de együttműködésük révén a kis- és nagykönyvtárak elé közös célt szabva új kezdeményezések erőközpontjává válhatnak. Nyilvánvaló, hogy közben új intézmények is alakulnak, s ezek országonkénti csúcscsoportjaiként alakulhatnak. Dániában mintegy 40-50 nagykönyvtár vezetőiből vá-

lasztották meg a kb. 10 tagu elnökséget, amelynek élén - hivatalból - a Nemzeti Könyvtár vezetője áll.

A megoldandó feladatok közé tartozik a tudományos nagykönyvtárak és az intézeti könyvtárak viszonyának rendezése is. Különösen fontos ez az egyetemi hallgatók jobb könyvtári ellátásának biztosítása érdekében az olvasótermi férőhelyek számának, a szabadpolcok állományának növelése stb. révén.

A szerző a továbbiakban a népkönyvtárak kapcsolatairól szól, s itt is hasonló együttműködési területeket sorol fel, mint a tudományos könyvtárak esetében. Hangsúlyozza azonban, hogy a népkönyvtárak ügyét a tudományos könyvtáraktól nem szabad élesen különválasztani. A dán könyvtáros szövetségben mindkét könyvtár-, illetve könyvtáros-típus képviselőt kapott.

A cikk szól a dán könyvtárosképzésről is. Leszögezi: a tudományos könyvtárak munkatársainak képzésénél nem elégednek meg az egyébként négy éves képzési idővel, hanem a szükséges vizsgák letétele után még 14 hetes külön kurzust tartanak részükre. A könyvtárosképző iskola, amely 1956 óta önálló állami oktatási intézmény, az elmúlt évben új, 12 000 m² alapterületű épülettel lett gazdagabb; az új intézménynek 25-30 főből álló oktatógárdája van.

Végezetül a szerző ismerteti a dán népkönyvtári hálózat rendszerét.

/Végh F./

110/70

022.44:621.798.143

Új javaslat a könyvtári raktározásra és kölcsönzésre: a Jordan-féle műanyag könyvdoboz. /The Jordan plastic book box: a new concept in library storage and circulation./ - JORDAN, R. - BLUMENFELD, C. = Library Resources and Technical Services, 12.k. 4.sz. 1968. ősz. p.435-441.

A javasolt új raktározási mód: külön, műanyagból készült doboz használata minden egyes könyv számára, de a dobozok brosurák, folyóiratok, hanglemezek, okmányok tárolására is alkalmasak. A műanyagipar fejlődése, a szériagyártás olcsósága tette lehetővé ennek az elgondolásnak a felvetését. A könyv és a doboz ugyanazt a számot viseli, esetleg egy adott kódnak megfelelően más-más színű szalaggal látják el a dobozokat és ugyanolyan színű szalaggal a könyveket.

A cikk szerint a rendszer előnyei: a könnyebb, biztosabb és célszerűbb kezelés, mert a könyvek kiemelése könnyebb, mintha azok szorosan állnak a polcokon, az üres doboz állandó figyelmeztetés, hogy a könyv nincs a helyén, a lyukkártya, vagy a katalóguscédula, vagy a kölcsönzési lap állandóan a dobozban tartható, ami feleslegessé tehet bizonyos központi nyilvántartásokat, a visszahelyezésnél még szabadpolc rendszer esetében is kisebb a hibalehetőség, a raktár külső látásra esztétikusabb benyomást kelt, a dobozok védik a könyveket sérülés, levegő, por, víz ellen és a hőmérsékleti, valamint páratartalmi

ingadozások ellen, a könyvtámaszok feleslegessé válnak, egyszerűbb és gyorsabb a leltározás és a kölcsönzési statisztika készítése.

A rendszer legnagyobb hátránya: a nagyobb helyszükséglet, hiszen a dobozok természetesen szélesebbek, mint a csupasz könyvek. Ezt - a cikk szerint - részben enyhíti az átrendezésekre tartalékolt általában 25%-os polchely-tartalék felére csökkenése. A cikk szerint az összes többlet helyszükséglet 10%.

A berendezés költsége könyvenként 1 dollár. A rendszer olyan könyvtáraknál gazdaságos, amelyeknek kölcsönzési forgalma az állomány méreteihez képest aránylag alacsony. Komoly probléma az új rendszer bevezetése a nagyon zsúfolt könyvtárakban.

/Moravék L./

111/70

025.13:778.14.072:681.327.11

A mikrofilmezés és információkeresés várható fejlődése. /Looking ahead in microfilm and information retrieval./ - SMITZER, L.A. = NMA Journal, 2.k. 3.sz. 1969. tavasz, p.77-82.

A cikk a mikrofilm készítése és használata terén létrejött új eljárásokat, technikai eszközöket foglalja össze. Ezek az új eredmények még nem terjedtek el széles körben, de meghatározzák a következő két év fejlődését az eredeti dokumentumok reprodukálása és a computeres rendszer kimenetének "mikrofilmesítése" /micromation/ terén. Ez utóbbi a computer outputjának mikrofilmen való rögzítését jelenti computer-sebességgel.

Az érdeklődés középpontjába a nagysebességű dinamikus mikrofilm-rendszerek kerültek. A gépi adatokat rögzítő mikrofilmes rendszerben a mágnesszalagon tárolt adatokat képpé alakítják át s a kiegészítő - az információkeresést lehetővé tevő - adatokkal együtt mikrofilmre fényképezik. A filmet előhívják, s szükség szerint nagyítják vagy másolatokat készítenek róla. A filmmásolatokat olvasókészüléken vagy olvasó-nagyító készüléken lehet használni. Tehát míg a korábbi években csak eredeti papír-dokumentum volt a mikrofilmezés tárgya, ma már a kimenetként kapcsolt katódsugárcsővön megjelenő információ is a felvétel tárgya lehet. Ez magasabb rendű az előbbinél, mert formátumát, a filmmel összehangolt arányát pontosan elő lehet írni. A film kódolható és így információkereső rendszerekben is alkalmazható. A következő években az elektronsugaras technika elterjedése várható annak ellenére, hogy az elektronsugár mellett képalkotó sugárként a lézersugár is felhasználható.

A papírdokumentumok reprodukálására a folyamatos, átfutásos rendszerű felvevőgép lesz továbbra is használatosabb. A katódsugárcsővön megjelenő kép reprodukálására azonban szakaszos felvevőgépeket használnak. E célra különféle szélességű filmek elterjedése várható 8 mm-től 105 mm-ig. 25-szörös lineáris kicsinyítés esetén 16 mm széles filmre keresztben egy felvétel készíthető, 105 mm-es filmre azonban nyolc. A felvételi anyagot tekintve a jövőben is a hagyományos ezüsthalogén filmek túlsúlya várható. Az új, nem hagyományos

anyagok feloldóképesség és optikai fedettség tekintetében elérik a hagyományos filmanyagok színvonalát, de érzékenység tekintetében nem. A computer outputot rögzítő mikrofilmfelvevő esetében egy betűre $1/100\ 000$ s expozíciós idő jut, szemben az átlagos mikrofilmfelvevők $1/10$ s expozíciós idejével, ezért e célra csak nagy érzékenységű anyag használható. A hagyományos ezüsthalogén filmek hátránya a kidolgozás összetettsége: a nagysebességű rendszerekben megvilágítás után utólag kell kidolgozni őket. Olyan reprodukálási feladatokra, melyek hosszabb expozíciós időt is lehetővé tesznek, az egyszerűen kidolgozható, olcsó új anyagokat használják. Várható a mikroerográfia korlátozott elterjedése s a fotokromikus mikrofelvételi anyagok további fejlődése. Ez utóbbit az igen nagymértékű kicsinyítés iránti igények indokolják. Legújabb eredmény a hő által kidolgozható ezüstfilm: kis érzékenységű, ezért eddig elsősorban olyan rendszerekben alkalmazták, amelyekben a computer által vezérelt elektronsugár közvetlenül a filmre rajzolja az adatokat.

A computeradatokat tartalmazó mikrofilmek nagyítására folyamatos elektrosztatikus nagyítógepeket gyártanak. Teljesítményük eléri a 24 métert percenként; a másolóanyag cinkoxid bevonatu papír. Mivel ez az eljárás a hagyományos computeres kinyomatáshoz viszonyítva gyors és olcsó, széles körű elterjedésére lehet számítani. A mikrofilmről filmre másoló anyagok tekintetében a közel jövőben lényeges változás nem várható. A hagyományos másolófilm mellett az ultraibolya fényre érzékeny Kalvar és Diazo film megtartja szerepét. A mikrofilmlap másolás terén az eddigieknél gyorsabban működő, automatikus másológepek elterjedésére számíthatunk.

A mikrofilmes adattárolás és keresés főleg két formátum, mikrofilmtekercs és mikrofilmlap tekintetében mutat gyors fejlődést. Előtérbe került a kazettás mikrofilmtárolás, mert a kazettás filmet könnyebb kezelni és raktározni, mint a hagyományos orsóra tekercselt filmetek.

Kisebb gyűjtemények, ha az adatok kiegészítésére is szükség van, várhatóan mikrofilmlap-tárolórendszert vezetnek be. A filmlapok téves visszaosztásának elkerülésére s a gyors kiválasztás elősegítésére a több mikrofilmlapot befogadó kazettákat fogják használni.

A korszerű mikrofilmlvasó készülékekbe, melyek elektronikus, optikai és mechanikai elemekből állnak, a kazettás mikrofilmtekercs automatikusan fűzhető be. A film megáll a billentyűvel beprogramozott ponton. A film különféle sebességgel továbbítható, a legnagyobb sebesség másodpercenként 100 felvétel. A lineáris nagyítás 24-szeres és 40-szeres, azon kívül fokozat nélkül is változtatható. A mikrofilmlap-olvasó készülékek jelenleg kézi beállítást tesznek szükségessé. A jövő mikrofilmlap olvasókészülékei vagy egybe lesznek építve a filmtároló résszel és automatikusan választják ki a keresett filmlapot, vagy filmtároló kazetták útján teszik lehetővé a gyors keresést. Az új, korszerű olvasókészülékeket gyorsmásolóval kombinálják. A kivetített képről gombnyomásra elektrosztatikus másolat készíthető. Erre a célra a cinkoxidos papír további elterjedése várható.

/Tóth L./

Gyorsfeldolgozás: erények és buktatók. /Speed cataloging: prudence and pitfalls./ - NITBECKI, J.Z. = Library Journal, 94.k. 7.sz. 1969.ápr.1. p.1417-1421.

A Wisconsin University Library /Wisconsin Egyetemi Könyvtár/ új feldolgozó módszert vezetett be, az ún. gyorsfeldolgozást. A gyorsfeldolgozás gondolatához a katalogizálandó művek egyre növekvő száma és a könyvtárosinség vezetett. Az új eljárás a szerkesztés műveletéhez hasonlít és annál megbízhatóbb eredményeket mondhat magáénak, minél jobban hasonlít hozzá.

A könyvtár gyorsfeldolgozó csoportja /mely kiterjedt katalogizálási tapasztalatokkal rendelkező, de nem könyvtáros végzettségű csoportvezetőből, két főfoglalkozású, egyetemet végzett, széles körű nyelvtudással rendelkező, de nem könyvtáros végzettségű munkatársból és egy alkalmi segéderőből tevődik össze/ a katalogizálási főosztályhoz tartozik. A főosztály három osztályból áll,

1. az előkatalogizálási osztályból, amely a beérkező művek bibliográfiai azonosításáért, raktári jelzettel való ellátásáért és az országos központi címjegyzék tételeinek kiírásáért felel;

2. a feldolgozó osztályból, amely a beérkező anyagok osztályozásával és címleírásával foglalkozik, és végül

3. az utófeldolgozó osztályból, amely a katalóguscédulák és a művek további sorsáért felel.

A katalogizálandó könyvekről a leíró csoportban alapfelvétel készül, mégpedig vagy a katalogizálás szokásos formája vagy a gyorsfeldolgozás módszerei szerint, vagy a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ központi címjegyzékében szereplő tételek szerkesztésével. Az alapfelvételtől fénymásolatokat készítenek; a katalógusszerkesztő csoport e fénymásolatokat helyezi el a katalógusokban.

A gyorsfeldolgozó csoporthoz azok a művek kerülnek, amelyeknél az előkatalogizálási osztály behasonlító megállapította a Library of Congress hivatkozási számát és az országos központi címjegyzék megfelelő tételét. A tapasztalatok szerint a beérkező művek 80%-a 6 hónapon belül megjelenik a Library of Congress címjegyzékében. Így a könyvtárban az újonnan beérkező és gyorsfeldolgozásra kerülő művek pár hónapra ún. várakozási polcon nyerne elhelyezést. /E művekről a könyvtár olvasóinak értesítést küld, és - ha igény van rá - a könyvet katalogizálatlan állapotban is kikölcsönzik! /Gyorsfeldolgozásra tehát csak azok a művek kerülnek, amelyeket a Library of Congress gyarapodási jegyzékei már osztályoztak.

A gyorsfeldolgozás tételről-tételre haladó, szigorú behasonlításra alapszik. A behasonlítás nyomán adódó különbségeket gondosan feljegyzik, s a leíró osztályon az alapfelvételeket e különbségek figyelembevételével szerkesztik, állítják össze. A szerkesztés befejezését követően a szerkesztő ráírja a Library of Congress címjegyzékében

szereplő hivatkozási számot az alapfelvételre. Azokat az anyagokat, amelyeket nem lehet e módszerrel katalogizálni, a katalogizálás szokásos módszereivel dolgozó feldolgozó munkatársak kapják.

A rendszernek buktatói: az új eljárás lebecsüli a központi címjegyzékben szereplő műhelyi felvételének elkerülhetetlen módosulásait /különbségek adódhatnak a Library of Congress nyilvántartásában szereplő tétel és a valóságos könyv között, a Library of Congress esetleg alternatív osztályozást javasol, sorozati kiadványoknál a számozás eltérő lehet, előfordulhat, hogy a cím rendszavának is változást kell szenvednie stb./.

Mindezek ellenére a gyorsfeldolgozás előnyösnek mondható, mert az új tételek többsége előzetesen katalogizálást nyer, mert a szerkesztés viszonylag egyszerű és tévedésektől mentes /a vizsgálatok fényében a gyorsfeldolgozás viszonylag kevésbé bizonyult tévedésveszélyes eljárásnak, mint a szokásos katalogizálás/, mert a költségek kisebbek, a munkaerő kiképzése gyorsabban elérhető s végül - de első sorban - mert a feldolgozás jelentékenyen meggyorsul. Az 1967/68-as tanévben a csoport 32 348 egységet dolgozott fel s ez a teljesítmény hozzávetőleg ötszöröse annak a teljesítménynek, amelyet a szokásos katalogizálási eljárással dolgozó munkatársak fel tudnak mutatni /a gyorsfeldolgozóknál az egy főre jutó heti átlagos feldolgozás 250-300 bibliográfiai egységre rug/.

/Ungvári Gy./

113/70

025.3/.4:681.3

Automatizált könyvtári rendszer tervezete. /An automated library system proposal./ - COOK, M. = Special Libraries, 60.k. 5.sz. 1969. máj.-jun. p.288-296.

A szerző az automatizált könyvtári rendszer általános modelljét írja le, lyukkártya és mágnesszalag információhordozó alkalmazásával.

A hagyományos könyvtár rendszere három nagy alrendszerre bontható fel:

beszerzés, osztályozás, katalogizálás;

könyvek tárolása, kölcsönzése;

a visszaáramlás ellenőrzése, kiértékelések.

Ezen belül azonban a korszerű és a hagyományos könyvtár már eltérő műveleteket végez sokszor éppen az automatizálás által nyújtott új lehetőségek következtében.

Beszerzés: ez a művelet változatlan, a rendszerhez beérkező könyveket összehasonlítják a rendeléssel, ellenőrzik a számlákat stb. Ezután a dokumentumok osztályozásra, katalogizálásra kerülnek.

Hivatkozási szám: a korszerű rendszerekben ez a klasszifikációs

kód /pl. a Dewey-szám/, oly módon kiegészítve /sorszám vagy betű hozzáfűzésével/, hogy minden könyvtári tételnek egyéni száma legyen.

A következő művelet hagyományos rendszerekben a különböző típusu /a különböző elvek szerint rendezett kartotéktárakhoz szükséges/ katalóguskartonok elkészítése lenne. A gépesített rendszerben erre nincs szükség: egyszerű adatrögzítéssel az összes - szükséges - adatot gépi információhordozóra viszik fel, amelyből a computer állítja elő

a katalóguskartonokat /időosztásos computer esetén erre sincs szükség, a kartotéktárt a computer memóriája helyettesíti, amelyből a katalógus szövege kereséskor katódsugárcsöves készülék képernyőjén jeleníthető meg/;

az új szerzemények jegyzékét;

a leltárkönyvet; valamint

bármely más szükséges listát.

Mіндеzen listákat, jegyzékeket stb. mágnesszalagra viszik fel, bizonyos időközönkénti /napi, heti/ aktualizálással. Ez azt jelenti, hogy a dokumentumok azonnali kölcsönzésre készen állnak, mert a mágnesszalag alapján minden, a könyvtárban szükséges feldolgozási - listázási, katalóguskészítési stb. - művelet azonnal elvégezhető.

Automatizált rendszerekben a kölcsönzés is nagymértékben gyorsítható; pl. géppel olvastatható könyvkártyák és olvasókártyák alkalmazásával. Jó eredményt ad a mágneses vagy optikai karakterolvasó bevezetésekre épített rendszer, kevésbé eredményes a lyukkártya vagy lyukszalagkártya alkalmazása a fenti célra.

A könyvtári egységek adatainak a rendszerbe történő bevitelére a szerző lyukkártyát ajánl, nézete szerint az adatok előrendezése így célszerűen végezhető el, még a computer alkalmazása előtt. A lyukkártyákon levő adatokat a lyukkártyák előrendezése után viszik a computerbe mágnesszalagra történő rögzítés céljából. A rendszerben a fenti automatizálás bevezetésével a manuális munkát minimumra szorítják le.

Az automatizált rendszer nemcsak a lejátszódott műveletek /pl. kölcsönzés/ regisztrálására képes, hanem lehetőség nyílik az összes, a könyvtár hatékony működéséhez szükséges összehasonlítás, jegyzék, statisztika automatikus elkészítésére, a könyvtárat jelentősen terhelő, a szakmai munkát sokszor hátráltató rutinmunka automatizálására is.

/Schiff E./